

Gender harassment can occur in various spheres of social life - work, family, public space, education, etc. - wherever there is any form of subordination and/ or the need to be in a confined space for a certain period of time. It can be a means of bullying, mobbing, or take other forms of psychological violence aimed at controlling, demeaning, or ridiculing a person based on their sex or gender identity. As a form of psychological violence, harassment should be legally distinguished from other manifestations of gender-based violence. In addition to its various forms, harassment can apply to anyone, regardless of gender.

It is emphasized that harassment can be considered in a broad and narrow sense, respectively, as a violation of the inviolability of private life and as sexual persecution or advances. Based on the analysis of domestic legislation, it is concluded that the term "harassment" is not used, but the concept of "sexual harassment" is generally enshrined in the law.

Specific attention is drawn to the workplace as a painful intersection of human rights and harassment. In labor relations, it is a dangerous phenomenon, as there is a "provocative" basis for its manifestation - the fact of subordination, the daily presence of employees in a confined space, which makes it impossible to avoid unwanted contacts, and so on.

To combat gender harassment, it is advisable to take measures at the legislative level (definition, protection, punishment, and prevention); implement appropriate policies in enterprises, institutions, and organizations. Legal awareness plays an important role in overcoming manifestations of gender discrimination.

Keywords: human rights, gender discrimination, harassment, forms and types of harassment, psychological violence, private life, protection of labor rights, sexual harassment.

DOI: 10.33766/2524-0323.102.45-62

УДК: 342.729:341.231.14:341.645.5:34.018(477)

Самбор М. А., кандидат юридичних наук, начальник сектору моніторингу Прилуцького районного відділу поліції Головного управління Національної поліції в Чернігівській області (м. Чернігів – м. Прилуки, Україна)

e-mail: NIKOLAS783@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0446-3892>

ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У РІШЕННЯХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ДЛЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У ПРАКТИКУ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасне темпоральне розуміння права на свободу мирних зібрань, особливості його використання та здійснення учасниками суспільних відносин, урегульованих нормами позитивного права, неможливо без урахування здобутків юридичної науки та втілення природно-правових засад прав і свобод людини у юридичній дійсності. Європейський суд з прав людини виступає унікальним суб'єктом не лише розв'язання спорів, що виникають між особою та державою, а й творцем нових підходів до застосування норм права, розуміння змісту та призначення прав і свобод людини в суспільстві крізь призму природно-правового розуміння. Розуміння права на свободу мирних зібрань, яке демонструє Європейський суд з прав людини, особливості системного застосування норм національного законодавства здійснені судом, формування та обґрунтування виняткових підстав обмеження цього права, є важливим

джерелом для імплементації сучасного європейського цивілізаційного досвіду правового регулювання права на свободу мирних зібрань, а також судового прецеденту до національної правової системи. Поєднання європейського досвіду та національних традицій є унікальним джерелом створення сучасних ефективних умов використання та здійснення права на свободу мирних зібрань. Урахування висновків Європейського суду з прав людини та їх обґрунтування під час виконання рішень Європейського суду з прав людини в справах за заявами щодо України є важливим елементом не лише їх казуального виконання, а й формування заходів загального характеру, спрямованих на усунення системних проблем, пов'язаних із використанням та здійсненням права на свободу мирних зібрань, у тому числі спричинених розумінням підстав застосування обмеження використання права на свободу мирних зібрань окремими суб'єктами.

За результатами проведеного дослідження формуються узагальнені висновки, які можуть стати якісним доктринальним підґрунтям застосування норм права під час використання, здійснення права на свободу мирних зібрань його носіями, а також створення умов свободи використання цього права суб'єктами публічної адміністрації.

Ключові слова: право на свободу мирних зібрань, Європейський суд з прав людини, рішення, доктрина, імплементація, правова позиція.

Постановка проблеми. Консолідаційні, глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі зачіпають різні соціальні та державні інтереси, виявляючи нові проблеми. Представники демократичного світу прагнуть виявляти, фіксувати та забезпечувати можливості використання і здійснення корінних інтересів людини, можливостей, які гарантують її всебічний розвиток, високу якість життя. Ратифікація Верховною Радою України 17.07.1997 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р. стала новим етапом у розвитку національної правової системи в питаннях юридичного захисту прав людини та основних свобод. Тому для України як повноправного члена Ради Європи та учасника Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод політика у сфері захисту прав людини взагалі і забезпечення імплементації цього документа в національне законодавство зокрема, стало надзвичайно актуальним і має важливе значення як у політичному, так і в правовому сенсі. Приєднання до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод створило новий дієвий механізм захисту прав людини і громадянина та встановило механізм міжнародного контролю за їх реалізацією, найважливішим елементом якого є діяльність Європейського суду з прав людини, який розглядає заяви будь-яких осіб, неурядових організацій або груп осіб про порушення положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод або протоколів до неї. Україна визнала право кожної людини звернутися до Європейського суду з прав людини, коли вичерпано всі національні засоби правового захисту [9, с. 164].

Процеси глобалізації, що домінують у сучасному світі, зближення України із західноєвропейськими країнами, ухвалення законодавцем волі про стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору (п. 5 ст. 85 Конституції України), визначення Президента України, як гаранта реалізації цього

стратегічного до України курсу (ч. 2 ст. 102 Конституції України) та покладення на Кабінет Міністрів України, як вищий орган у системі органів виконавчої влади забезпечення реалізації схваленого стратегічного курсу (п. 1-1 ст. 116 Конституції України), вкотре підтвердили прагнення українського народу стати повноправним членом сім'ї європейських демократичних народів.

Формально-юридичне закріплення такого курсу є наслідком як усвідомленого українським народом та його представниками прагнення до демократичного розвитку України, відходження від будь яких проявів антидемократичного режиму та бажання єднання з цивілізованим демократичним світом, так і відправною точкою для нових витків у розвитку відносин з країнами Європейського Союзу. Очевидним виявляється зближення і в узгодженні правових систем, єдності розуміння підходів до використання цінностей для регулювання суспільних відносин. Саме Європейський суд з прав людини акумулює досвід, традиції і здобутки у сфері теорії права, філософії права, розуміння прав і свобод людини, їх змісту, форми яких відображаються у нормах позитивного права, тоді як їх розуміння, значно глибше за суто лінгвістичну формулу, яка сконструювала дані поняття і категорії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження правових питань та проблем зближення правових систем України з західноєвропейськими країнами та правовою системою Європейського Союзу проводили М. Буроменський, Т. Комарова, Р. Стефанчук, К. Смирнова та інші. Так М. Строч, аналізувала мирні зібрання у контексті сучасності з опорою на міжнародне регулювання здійснення цього права, Т. Фулей розглядала особливості застосування європейських стандартів щодо розуміння права на свободу мирних зібрань апеляційними судами України. Одночасно маємо наголосити на тому, що дослідження питання формування правової доктрини розуміння права на свободи мирних зібрань Європейським судом з прав людини, а відтак і його охорони та захисту, у теорії права України майже не проводилися, що залишає за собою недоліки як правового регулювання здійснення цього права, так і прогалини та колізії використання суб'єктами їх права на свободу мирних зібрань і подальшого їх здійснення. Попри все, право на свободу мирних зібрань є і залишиться одним із домінуючих складових джерел для з'ясування державного режиму, дотримання прав і свобод у тому чи іншому суспільстві. У прагненні до демократичних перетворень, відстоювання демократичних цінностей українському народові потрібно сформулювати власне розуміння змісту, порядку та форми використання і здійснення права на свободу мирних зібрань.

Вважаємо, що досвід Європейського суду з прав людини, його правові позиції, засновані не лише на суто позитивістському сприйнятті розуміння прав і свобод людини, а широкому філософсько-правовому використанню природно-правових ідей, коріння яких сягає розуміння самої людини у її соціальному та біологічному бутті, дозволить не лише сформулювати і збагатити національну доктрину розуміння права на свободу мирних зібрань, а головне – сформує впевненість людей у свободі використання та здійснення цього права без стороннього втручання в суспільні відносини, адже сама природа людини та суспільних

відносин виявляє та пропонує зміни до права з метою упорядкування відповідних відносин в інтересах людей та їхніх інтересів. Водночас Європейський суд з прав людини не творить нові норми, а інтерпретує сформовану і стала норму Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, формулюючи порядок та практику регулювання відповідних суспільних відносин зі здійснення прав і свобод, що формалізовані в цій Конвенції з урахуванням рівня демократичного розвитку сучасності.

Формулювання цілей. З огляду на вказане вище, *метою* статті є аналіз рішень Європейського суду з прав людини за заявами громадян України проти України щодо розуміння змісту права на свободу мирних зібрань.

Виклад основного матеріалу. Ст. 8 Конституції України [6], окрім примату конституційних норм, визначила засади побудови та ієрархії елементів системи законодавства України, хоча конституційні норми не згадують рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) як джерела права України. Згідки про судові рішення в Конституції України відображають індивідуально-правозастосовний характер таких актів, виконання яких забезпечується державою (ст. 129-1 Конституції України). Однак, спеціальним Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [7] встановлено, що такі Рішення є обов'язковими для виконання Україною, відповідно до статті 46 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [8], де вказується, що Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Європейського суду з прав людини. Щодо рішень Європейського суду з прав людини, Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначено не лише застосування його норм для остаточного вирішення конкретної справи, а й особливості застосування рішень Європейського суду з прав людини для вирішення однорідних спорів, усунення недоліків системного характеру, які лежать в основі виявленого Європейським судом з прав людини порушення, а також усунення підстави для надходження до Європейського суду з прав людини заяв проти України, спричинених проблемою, що вже була предметом розгляду в Європейському суді з прав людини (ст. 13 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»). Отже, можна стверджувати про існування у правовій системі України механізмів загального та індивідуального застосування правових позицій Європейського суду з прав людини як у справах за заявами проти України, так і в рішеннях у справах за заявами щодо третіх держав.

ЄСПЛ у своїй правозастосовній та правотлумачній практиці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод демонструє послідовність у формуванні доктрини розуміння та захисту прав і свобод людини, формалізованих у нормах Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, залишаючись вірним принципу дотримання прав і свобод людини. Переконливо аргументуючи розуміння змісту прав і свобод людини, ЄСПЛ перш за все виходить зі значення відповідних прав і свобод як для окремої особистості, так і для суспільства та держави у цілому. Недарма, у своєму рішенні ЄСПЛ чітко визначив

цінність права на свободу мирних зібрань для демократичного суспільства, зазначивши, що право на свободу мирних зібрань є фундаментальним правом у демократичному суспільстві та є однією з підвалин такого суспільства (п. 4 Розділу «Law») [16]. Подібна точка зору ЄСПЛ, на наше переконання, є результатом глибокого пошуку коренів права на свободу мирних зібрань у соціальний природі особистості та її біологічному походженні.

Рішення ЄСПЛ виступають як нормативно-ціннісний орієнтир та міжнародно-правовий стандарт захисту прав людини. Вбачається, що міжнародно-правові стандарти своєю чергою є нормативним закріпленням мінімального рівня забезпечення правових цінностей [4, с. 139]. Рішення ЄСПЛ за своїм змістом є індикатором цінностей, які закладені в Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод 1950 р., адже вона є правовою основою його діяльності. ЄСПЛ встановила той мінімальний обсяг прав особи, які не можуть бути обмежені; держави-учасниці не вправі закріплювати їх на нижчому рівні, ніж цей мінімальний стандарт [4, с. 142]. Переконуємося, що ЄСПЛ своїми рішеннями не лише вирішує казуїстику, а й формує цілісний погляд на роль та місце відповідного права чи свободи для людини, суспільства, держави, визначаючи порядок відповідною можливістю у виді права чи свободи для особистості, цінність такого права для людини, суспільства, людства у цілому. Очевидно саме в цьому виявляється двозначність рішень ЄСПЛ, які сприймаються і як певний індивідуально-правозастосовний акт, і як акт з ознаками нормативності, який має визначити орієнтири розвитку національного законодавства у напрямку підтримки правових цінностей шляхом формування якісного нормативного матеріалу, який володітиме такими якостями, як доступність, зрозумілість, передбачуваність і за певних обставин – однозначність, коли мова йде перш за все про повноваження органів публічної адміністрації, що є невід’ємними елементами принципу верховенства права, як ключового правового принципу демократичної та правової держави.

Власне, ЄСПЛ заявив, що він дотримується принципу прецеденту та робить це в інтересах законної визначеності, прогнозованості й рівності перед законом. При цьому ЄСПЛ враховує зміни політичних, економічних, соціальних і культурних умов у державах – учасниках ЄСПЛ [5, с. 62]. Значення правових позицій ЄСПЛ обумовлене тим, що вони є ключем до розуміння сенсу та змісту ЄСПЛ загалом, а також окремих прав і свобод людини, гарантованих ЄСПЛ. Саме в мотивувальній частині акта ЄСПЛ містяться результати його інтерпретаційної діяльності щодо з’ясування змісту норми ЄСПЛ та її застосування в конкретній справі [5, с. 63]. Особливості актів ЄСПЛ дають змогу зробити висновок, що вони є джерелом правового регулювання, які носять яскраво виражений обов’язковий (одночасно й казуальний, і нормативний) характер та містять правове начало, спрямоване на захист прав і свобод, гарантованих ЄСПЛ. Таким чином, прецедентний характер рішень ЄСПЛ надає можливість зробити наступний висновок: практика ЄСПЛ свідчить, що, виробляючи свої правові позиції прецедентів, ЄСПЛ встановлює єдині стандарти правопорядку для держав –

учасниць ЄСПЛ і виходить у своїх рішеннях за рамки тлумачення та конкретизації права, створюючи прецеденти як повноцінні джерела права [5, с. 68]. Отже, ЄСПЛ є особливим міжнародним інститутом, який продукує не лише зміст норм для їх формалізації у відповідних джерелах позитивного права, а й визначає вектори для розвитку як національних правових систем країн, норм міжнародного права, а й формулює культурні та ідеологічні, політичні аспекти розуміння змісту, місця, форми, ролі прав і свобод людини в суспільстві та державі. Таким чином, рішення ЄСПЛ слід сприймати як джерела права, а їх політико-правовий зміст, що став продуктом професійного сприйняття та формування на цій основі культурно-правової традиції правового регулювання суспільних відносин, у яких права і свободи людини виступають головним елементом.

П. М. Рабінович переконує, що знання про соціальну сутність досліджуваних явищ (а такі знання за їхнім логіко-гносеологічним статусом неодмінно будуть оціночними) входять, згідно з позицією Суду, до обсягу тих даних, на які має спиратися висновок щодо порушення або ж, навпаки, непорушення певного права людини. Тому й сама ця соціальна сутність явищ здатна набувати тут юридичного значення, спричиняти цілком конкретні юридичні наслідки. Без таких знань неможливо забезпечити справедливість судового рішення – справедливості, до якої Суд прагне понад усе! (Та не забуваймо: у такому її сенсі, котрий дістав підтримку більшості тих суддів Суду, які брали участь у розгляді даної справи...) [20].

ЄСПЛ не перестає повторювати та перебувати на позиції того, що право на свободу зібрань є основоположним у демократичному суспільстві і, як і право на свободу вираження поглядів, є одним з підвалин такого суспільства. Таким чином, його не можна вузько тлумачити (див. рішення у справі «Джавіт Ан проти Туреччини» (Djavit An v. Turkey), заява № 20652/92, п. 56, ECHR 2003-III, та згадане рішення у справі «Баррасо проти Франції» (Barraco v. France), п. 41) (п. 189) [3]. Така демонстрація позиції міжнародної судової інстанції є наслідком багаторічного й багатовікового досвіду існування та розвитку демократичних засад і підвалин суспільства і держави. Саме використання та здійснення права на свободу мирних зібрань виступає квінтесенцією втілення демократії в суспільстві та державі. На перший погляд, право на свободу мирних зібрань, як відособлене право кожної людини, є надзвичайно важливим для соціального буття людства, оскільки втілює соціальні зв'язки людини в соціумі. Крім того, саме право на свободу мирних зібрань у своєму змісті містить завуальовані джерела та сили для соціально-державних перетворень, починаючи від формування громадської думки, формування правової та соціальної ідеї, культури, завершуючи правом людини і народу на повстання, захист незалежності й суверенітету (народного й похідного від нього – державного). ЄСПЛ, як міжнародна інституція, здатна консолідувати в собі досвід не лише поколінь, а й національні традиції з різних частин Європи, тим самим спрямовуючи й поглиблюючи досвід правового регулювання прав і свобод людини, з огляду на здобутки світового прогресу.

У своїй спільній доповіді з контрольною за зібраннями, виданій у 2016 р. (А/НРС/31/66), Спеціальний доповідач ООН з права на свободу мирних зібрань та об'єднань а також позасудових, загальних або довільних покарань, зазначив: «38. Належне сприяння зібранням також виграє від ефективного спілкування та співпраці серед усіх залучених сторін... Відкритий діалог між органами влади (у томі числі тими, які відповідають за отримання повідомлень та правоохоронними органами) та організаторами зібрань, якщо їх можна ідентифікувати, до, протягом та після зібрання, дозволяє скористатися підходом на основі захисту та полегшення, допомагає зменшити тиск та запобігає ескалації конфлікту. Правоохоронні органи та посадові особи повинні здійснити всі розумні заходи для спілкування з організаторами та/або учасниками зібрання стосовно охорони порядку та будь-яких засобів безпеки. Спілкування не має обмежуватися вербальним спілкуванням, правоохоронні органи повинні вивчати вплив будь-якого непрямого спілкування, яке організатори та учасники зібрання можуть зрозуміти, як залякування, наприклад, присутності та використання певного обладнання та мові тіл посадових осіб (п. 114) [12]. Цілісне сприйняття права на свободу мирних зібрань у демократичному суспільстві забезпечує гармонійний зв'язок та взаємодію учасників суспільних відносин, у межах яких суб'єкт використовує та здійснює своє право на свободу мирних зібрань. Водночас саме право на свободу мирних зібрань виступає стрижнем суспільних відносин, навколо якого будується система прав, обов'язків, а подекуди і відповідальності учасників таких відносин, забезпечуючи в умовах відсутності спеціальних норм позитивного права, що урегульовували б повноваження суб'єктів публічної адміністрації, хиткий баланс інтересів особистості, групи, суспільства та держави.

Право на свободу зібрань є основоположним правом у демократичному суспільстві та, як і право на свободу вираження поглядів, є однією з основ такого суспільства. Таким чином, його не слід племати вувзько. Загальні принципи щодо права на свободу зібрань наведені в рішенні у справі «Кудрєвічюс та інші проти Литви» [ВП] (<...>) [GC], заява № 37553/05, пункти 92, 94, 100, 102, 108-110 та 142-160, ЄСПЛ 2015), і нещодавно повторені в рішенні у справі «Навальний проти Росії» [ВП] (Navalnyy v. Russia) [GC], заява № 29580/12 та 4 інші заяви, пункти 98-103, 114 та 128, від 15 листопада 2018 року. У відповідних витягах зазначено: «92. ... гарантії ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод... поширюються на всі зібрання, крім тих, де організатори та учасники мають [насильницькі] наміри, підбурюють до насилля або іншим чином виступають проти основ демократичного суспільства» (див. рішення у справах «Сергій Кузнєцов проти Росії» (Sergey Kuznetsov v. Russia), заява № 10877/04, пункт 45, від 23 жовтня 2008 року, «Алексєєв проти Росії» (Alekseyev v. Russia), заява № 4916/07, № 25924/08 і № 14599/09, пункт 80, від 21 жовтня 2010 року, згадане рішення у справі «Фабєр проти Угорщини» (Faber v. Hungary), пункт 37, рішення у справі «Гюн та інші проти Туреччини» (<...>), заява № 8029/07, пункт 49, від 18 червня 2013 року, і згадане рішення у справі «Тараненко проти Росії»

(Taratenko v. Russia), пункт 66). [15]. Отже, на міжнародному рівні сформульована правова доктрина фундаментальності права на свободу мирних зібрань у демократичному суспільстві. Очевидно, що така доктрина стала наслідком багато тривалих не лише теоретико-правових чи академічних дискусій щодо важливості права на свободу мирних зібрань у сучасному світі, а й результатом соціальних трансформацій та перетворень у соціальному устрої суспільств, значення місця та ролі права на свободу мирних зібрань для утвердження демократичних і гуманістичних цінностей у світі. Рецепція філософсько-світоглядних ідей про право на свободу мирних зібрань у правову дійсність представниками ЄСПЛ, а відповідно, і формування усталених доктринальних поглядів цієї міжнародної організації на право на свободу мирних зібрань у демократичному суспільстві обумовило існування сталої природно-правової доктрини розуміння змісту, місця та ролі, особливостей використання та здійснення права на свободу мирних зібрань кожною людиною.

Насамперед, зосередимо увагу на тому, що залучення міжнародної судової інстанції відбувається в разі, коли розв'язання спору щодо використання та здійснення права на свободу мирних зібрань наштовхується на небажання, не розуміння чи інші контраргументи з боку суб'єктів публічної адміністрації, які, унаслідок реалізації своїх повноважень, можуть обмежити чи заборонити здійснення людиною її права на свободу мирних зібрань. З огляду на це, ЄСПЛ у своєму рішенні звернув увагу на те, що втручання у права заявників, за ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, не ґрунтувалося на достатньо точних і передбачуваних законодавчих актах (п.85) [1]. Очевидним висновком із вказаної судової позиції є зауваження на важливості правової визначеності та передбачуваності втручання у використання чи здійснення права на свободу мирних зібрань відповідними суб'єктами публічної адміністрації на загальнодержавному рівні, втручання держави та її апарату у здійснення права на свободу мирних зібрань кожною людиною.

З погляду ЄСПЛ, свободу мирних зборів слід забезпечити конституційними гарантіями, які мають передбачати, щонайменше, саме право та обов'язок щодо його захисту. Крім того, у Конституції треба передбачити положення, яке гарантуватиме справедливі процедури при визначенні встановлених у них прав. Водночас, положення Конституції не можуть передбачити конкретні деталі або процедури. Самі собою загальні положення Конституції можуть бути порушені, вони також надають органам влади невишквано широку свободу дій (п. 7) [2]. Згадана позиція ЄСПЛ підтримується Конституційним Судом України, який наголосив на тому, що предметом законодавчого регулювання є питання строків завчасності сповіщення [17]. Незважаючи на такі застереження з боку Конституційного Суду України, до нинішнього часу єдиним законодавчим органом не прийнято законодавчих актів, норми яких урегульовували б суспільні відносини з використання та здійснення права на свободу мирних зібрань в Україні. Як наслідок, питання, пов'язані з легітимністю втручання в здійснення права на свободу мирних зібрань чи законності процедури обме-

ження використання і здійснення цього права суб'єктами публічної адміністрації в Україні набувають правової невизначеності, що не сприяє охороні та захисту права на свободу мирних зібрань.

ЄСПЛ повторює, що вислів «встановлено законом» у ст. 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод вимагає не лише того, щоб оскаржуваний захід мав певне підґрунтя в національному законодавстві; він також відноситься до змісту закону, про який йдеться. Закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформульованим із достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними, за потреби і відповідної консультації, передбачати тією мірою, що є розумною за певних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія (див., наприклад, рішення у справах «Газета «The Sunday Times» проти Сполученого Королівства (№ 1)» (The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1)), від 26 квітня 1979 року, п. 49, Series A № 30; «Реквенї проти Угорщини» (Rekvenyi v. Hungary) [ВП], заява № 25390/94, п. 34, ECHR1999-II; «Ротару проти Румунії» (Rotaru v. Romania) [ВП], заява № 28341/95, п. 55, ECHR2000-V; та «Маестрі проти Італії» (Maestri v. Italy) [ВП], заява № 39748/98, п. 30, ECHR2004-I) (п. 52) [2]. Звідси можемо стверджувати, що ЄСПЛ значну роль відводить саме національному законодавству, норми якого покликані врегулювати суспільні відносини з використання та здійснення права на свободу мирних зібрань з урахуванням національних правових традицій, рівня розвитку громадянського суспільства, прагнення всіх інститутів суспільства, у тому числі й перш за все держави, до верховенства права, дотримання прав і свобод людини, коли останні мають незаперечний пріоритет перед інтересами держави.

Водночас Закон має бути доступний для конкретної особи і сформульований з достатньою чіткістю для того, щоб вона могла, якщо це необхідно, за допомогою кваліфікованих радників передбачити в розумних межах, з огляду на обставини, справи та наслідки, які може спричинити означена дія. Щоб положення національного закону відповідали цим вимогам, він має гарантувати за сіб юридичного захисту від свавільного втручання органів державної влади у права, гарантовані Конвенцією. У питаннях, які стосуються основоположних прав, надання правової дискреції органам виконавчої влади у вигляді необмежених повноважень було б несумісним з принципом верховенства права – одним з основних принципів демократичного суспільства, гарантованих Конвенцією. Відповідно, закон має достатньо чітко визначати межі такої дискреції та порядок її реалізації. Ступінь необхідної чіткості національного законодавства, яке, безумовно, не може передбачити всі можливі випадки, значною мірою залежить від того, яке саме питання розглядається, від сфери, яку це законодавство регулює, та від числа та статусу осіб, яких воно стосується (п. 47) [10]. У справі «Корецький та інші проти України» ЄСПЛ чітко сформулював вимоги до законодавчих норм, які регламентуватимуть використання та здійснення права на свободу мирних зібрань, а також можливостей обмеження його здійснення та повноважень органів публічної адміністрації у процесі реалізації цього права

його суб'єктами. Правова визначеність, передбачуваність, як ознаки якості законодавчої норми, гарантуватимуть формування єдиної правової культури використання та здійснення права на свободу мирних зібрань кожною людиною в Україні, що сприятиме виконанню правового закону та дотриманню прав і свобод людини.

Оскільки ЄСПЛ перш за все є міжнародною судовою інстанцією, ЄСПЛ має справу зі спорами, пов'язаними з обмеженням, перешкоджанням, заборонаю використання, здійснення права на свободу мирних зібрань, а також можливими фактами застосування до носіїв цього права різних видів юридичної відповідальності за використання чи здійснення права на свободу мирних зібрань з боку представників державного апарату. Очевидним, і навряд чи це можна заперечити, що на національному рівні саме державі, посадовим особам державного апарату відводиться визначальна роль у забезпеченні здійснення права на свободу мирних зібрань, вжитті заходів щодо створення умов рівності та свободи використання та здійснення цього права кожною людиною, вжитті заходів з усунення перешкод та відновлення вказаного права у разі його обмеження чи перешкоджання здійсненню. З огляду на сказане, те, які повноваження взяли на себе відповідні уповноважені органи держави, сумлінно та відповідально їх виконують, залежить не лише здійснення конкретною людиною її права на свободу мирних зібрань, а й формується загальне уявлення про стан організації державної влади та її впливу на суспільні відносини, виступаючи тією оціночною категорією, яка дозволяє робити висновки про стан та рівень розвитку демократії в суспільстві та державі.

Водночас ЄСПЛ виробив такі обов'язкові ознаки та практику їх врахування та застосування під час надання висновків щодо законності обмеження у використанні чи заборони здійснення державою права на свободу мирних зібрань. До таких елементів (ознак), наявність яких засвідчує законність обмеження використання чи й взагалі заборону здійснення права на свободу мирних зібрань належать: 1) необхідність такого обмеження чи заборони в демократичному суспільстві; 2) передбачуваність такого обмеження чи заборони в законі; 3) досягнення очікуваної мети, яка сягає інтересів національної чи громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб. Усе це є критеріями, сформованими ЄСПЛ щодо втручання держави у використання та здійснення прав і свобод людини: втручання відбувається згідно з законом; наявність правомірної (легітимної) мети; необхідність у демократичному суспільстві.

Саме ці підходи забезпечили безпосередню дію норм Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод шляхом суддівського формулювання певних юридичних конструкцій – силогізмів, відповідно до яких вирішуються справи і які наповнюють права людини новим морально-етичним та гуманітарним змістом, адже узагальнення практичного досвіду – це й використання судових рішень у справах щодо захисту прав людини, загальноправових принципів, міжнародних звичаїв, а також наукової доктрини [19].

ЄСПЛ нагадує, що вираз «є необхідними в демократичному суспільстві» означає, що втручання відповідає «нагальній соціальній потребі» і, зокрема, є пропорційним до переслідуваної легітимної цілі. При оцінці пропорційності втручання переслідуваній цілі варто брати до уваги такі фактори, як характер і суворість застосованого покарання (див., наприклад, згадану ухвалу щодо прийнятності у справі «Османи та інші проти Колишньої Югославської Республіки Македонія» (*Osmani and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*) (п. 218) [3]). Отже, саме призначення обмеження чи заборони здійснення права на свободу мирних зібрань має не лише оціночне значення, а й зумовлює ранжування соціальних цінностей, зокрема права на свободу мирних зібрань, стосовно інших прав, свобод, інтересів людини, суспільства і держави.

Недарма, розкриваючи поняття «необхідність у демократичному суспільстві», ЄСПЛ повторює, що незалежно від того, чи втручаються працівники міліції у відповідь на порушення звичайних умов життя, спричиненого зібранням, наприклад, перешкоджання руху транспорту, або з метою обмеження насильницьких дій його учасників, застосування сили повинно залишатися пропорційним законним цілям запобігання заворушенням і захисту прав інших осіб (див. згадане рішення у справі «Ойя Атаман проти Туреччини» (*Oya Ataman v. Turkey*), пункти 41-43) (п. 518) [15]). ЄСПЛ перебуває на позиції співмірності права на свободу мирних зібрань із загрозою або порушенням мирного укладу існування суспільства, відаючи неабияку роль державному апарату, органам публічної адміністрації, які повинні, перш за все створювати умови для безперешкодного використання та здійснення цього права та поряд із цим, балансувати із забезпеченням необхідних умов для використання та здійснення такого права іншими суб'єктами, та забезпечення мирності в суспільних відносинах, у тому числі й тих, які прямо чи опосередковано не пов'язані зі здійсненням права на свободу мирних зібрань конкретною особою.

Загалом, «необхідність» будь-якого обмеження здійснення свободи має бути обґрунтована з усією переконливістю. Звичайно, насамперед національна влада має оцінити, чи існує «нагальна суспільна необхідність», що виправдовує таке обмеження, і тут вона користується певною свободою розсуду. ЄСПЛ оцінює пропорційність обмежень, застосованих до свободи по відношенню до легітимної мети, якої прагнуть досягти. Будь-яке непропорційне втручання не буде вважатись «необхідним у демократичному суспільстві» [18, с. 30-31]. «...Конвенція спрямована на пошук справедливого співвідношення між потребами, пов'язаними з інтересами суспільства загалом, і вимогами захисту основних прав людини» [20].

Звідси держави повинні не тільки утримуватися від застосування невідпрацьованих непрямих обмежень права на мирні зібрання, але й захищати це право. Хоча ключовим об'єктом ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є захист особи від довільного втручання державних органів влади у користування захищеними правами, крім цього можуть існувати позитивні обов'язки щодо забезпечення ефективного користування цими правами (там же, § 158). Органи влади мають обов'язок щодо здійснення належних заходів стосовно законних демонстрацій для забезпечення їх мирного проведення та безпеки

усіх громадян. Однак, вони не можуть гарантувати це абсолютно і мають широку свободу розсуду при виборі заходів. У цій галузі їх обов'язок, відповідно до статті 11 Конвенції, є обов'язком здійснення заходів, а не обов'язком досягнути результатів (див. також, § 159, та *Frumkin v. Russia*, № 74568/12, § 96, ECHR 2016 (витяги)) (п. 222) [12]. Міжнародний судовий інститут у такий спосіб демонструє правову позицію превалювання процесу над результатом. З точки зору ЄСПЛ, саме держава повинна впродовж здійснення права на свободу мирних зібрань забезпечити ключову ознаку цього права – мирність, яка забезпечується не лише шляхом застосування певних обмежень, заборон чи примусу з боку органів публічної адміністрації до суб'єктів використання та здійснення права на свободу мирних зібрань, а перш за все встановленням та реалізацією власних повноважень державним апаратом щодо створення умов свободи використання та здійснення кожною людиною її прав і свобод на засадах свободи, рівності та справедливості.

Висновки. Міжнародний досвід формування доктрини розуміння права на свободу мирних зібрань та підходів до застосування норм права щодо регулювання його використання і здійснення, являють собою системне поєднання природно-правових засад прав і свобод людини та позитивістського регулювання поведінки учасників відповідних суспільних відносин, зокрема суб'єктів публічної адміністрації, є вкрай важливим для національних правових систем.

Звернення до природно-правових начал у пошуку підтверджує прагнення людини пізнати сутність соціального явища, яке нерозривно пов'язано із онтогенезом людини та її гносеологічними процесами, обумовленими ускладненнями соціального устрою та буття, відображає цілісну правову доктрину розуміння теоретичних основ та емпіричного досвіду. Право на свободу мирних зібрань виявляє, на нашу думку, перш за все соціальну складову людини, її неможливість бути одинаком та прагнення до соціального спілкування, яке передбачає формування стійких соціальних груп або випадкових соціальних контактів, що характеризуються не лише випадковістю, а й соціальними устремліннями людини до комунікації та налагодження соціальних зав'язків з обміну ідеями, інтересами, поглядами тощо.

Імплементация досвіду ЄСПЛ у наповненні змісту права на свободу мирних зібрань, його форми, особливостей вибору відповідних норм щодо регулювання використання та здійснення права на свободу мирних зібрань, забезпечення умов реалізації цього права суб'єктами публічної адміністрації, є вкрай важливою для розбудови національної правової системи та практики правозастосування в Україні на незмінному шляху демократичного розвитку та Євроінтеграції. Перш за все це стосується забезпечення правового порядку в Україні, зміст якого визначено у ст. 19 Конституції України.

Право на свободу мирних зібрань, беззаперечно, є правом унікальним. З одного боку, це право суб'єктивне, яке належить конкретному індивіду, яким може скористатися кожен залежно від його інтересів та потреб, що визначають такі інтереси. З іншого боку, це право, яке відображає свободу особистості в соціумі. На цьому властивості права на свободу мирних зібрань не вичерпуються, оскільки останнє є мірилом демократичності суспільства, того політичного режиму, який панує в конкретній державі. Саме право на свободу мирних зібрань для людства

у планетарному масштабі набуває винятковості, оскільки концентрує в собі глибину ідею безперервного розвитку і вдосконалення як людини, так і суспільства.

Сформовані ЄСПЛ правові позиції використання та здійснення права на свободу мирних зібрань з емпіричної точки відтворюють абстрактні форми та умови здійснення цього права, визначаючи іманентні повноваження суб'єктів публічної адміністрації, у тому числі незалежні від поведінки останніх підстави обмеження цього права чи позбавлення суб'єктів можливості здійснити право на свободу мирних зібрань. Водночас саме право на свободу мирних зібрань виступає гарантією ряду інших прав і свобод людини, а тому потребує поглибленого розуміння підстав його обмеження чи заборони здійснення.

Озвучені правові позиції ЄСПЛ доречно закласти в основу законодавчого акту, який унормувати перш за все повноваження органів публічної адміністрації, які наділені повноваженнями, або інтереси яких можуть бути дотичними до вжиття заходів з обмеження здійснення чи заборони здійснення права на свободу мирних зібрань. Зазначене забезпечить не лише ефективне регулювання відповідних суспільних відносин, у яких здійснюється право на свободу мирних зібрань, а й легальне очікування суб'єктів використання права на свободу мирних зібрань на поведінку органів публічної адміністрації.

На сучасному етапі розвитку соціальних інститутів, людини право на свободу мирних зібрань знаходить всілякі гарантії та механізми його забезпечення з боку держав світу, міжнародних інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини, який є виразником сучасних поглядів та здобутків гуманітарних знань та юридичної науки щодо утвердження ідеалу та непорушності людини, як найвищої соціальної цінності.

У своїх рішеннях, які відображають, на наш погляд, перш за все науково-доктринальні погляди на права і свободи людини, що істотно випереджають доволі консервативні законодавчі, правотворчі процеси, а також практику правозастосування в перегляді соціальних цінностей, є надважливими для розвитку правової системи та практики правозастосування з дотриманням гуманістичних ідей та принципу людиноцентризму.

Правові позиції ЄСПЛ формують «живе» право в історичній динаміці у напрямі невідчужуваності права на свободу мирних зібрань від його носія. За виняткових обставин, які повинні бути всебічно обґрунтованими, використання права на свободу мирних зібрань може бути обмеженим або його здійснення забороненим. ЄСПЛ твердо перебуває на позиції того, що наявність формально-юридичних ознак не може бути підставою обмеження права на свободу. Вбачаємо, що такі правові позиції ЄСПЛ мають бути використані у правозастосовній практиці суб'єктів публічної адміністрації, тим самим не лише збагачуючи джерела права, а головне, впроваджуючи світові та європейські здобутки в галузі прав людини в практику регулювання суспільних відносин зі здійснення права на свободу мирних зібрань. У зв'язку із цим важливим є використання практики ЄСПЛ не лише судовою гілкою влади, а й органами виконавчої влади, у тому числі правоохоронними органами. Зазначене можливе у наслідок широкої державної просвітницької програми, у тому числі у наслідок випуску довідників з

практики ЄСПЛ щодо розуміння права на свободу мирних зібрань, його змісту та законної мети обмежень.

Безперечно, дослідити, проаналізувати, обґрунтувати всі аспекти імплементації та подальшого використання у правотворчості, правозастосуванні правових позицій ЄСПЛ у межах однієї статті неможливо, що відкриває нові горизонти для дослідження права на свободу мирних зібрань та правового регулювання його здійснення з використанням теоретичних надбань.

Використані джерела:

1. Рішення у справі «Веніамін Тимошенко та інші проти України» (Заява № 48408/12) від 2 січня 2015 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a44#top. (дата звернення: 19.04.2023).
2. Рішення у справі «Вєренцов проти України» (Заява № 20372/11) від 11 липня 2013 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text. (дата звернення: 19.04.2023).
3. Рішення у справі «Карпюк та інші проти України» (Заяви №№ 30582/04 і 32152/04) від 6 січня 2016 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b10#Text. (дата звернення: 19.04.2023).
4. Синицин П. М. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в контексті рішень Європейського суду з прав людини: дис... докт. філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021. 204 с.
5. Блажівська Н. Є. Теоретико-методологічні та прикладні засади застосування практики ЄСПЛ при захисті майнових прав: дис... докт. юрид. наук за спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Інститут законодавства Верховної Ради України. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль, 2020. 498 с.
6. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>. (дата звернення: 26.04.2023).
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року. [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>. (дата звернення: 26.10.2023).
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top. (дата звернення: 26.04.2023).
9. Тацій В. Я. Проблеми законодавчого забезпечення громадянських та політичних прав в Україні в світлі європейських стандартів прав людини (до 60-річчя Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Держава і право у світлі сучасної юридичної науки: Збірник наукових праць на пошану академіка Юрія Сергійовича Шемпученка. До 75-річчя від дня народження. Київ : Видавництво «Юридична думка», 2010. С. 164-171.
10. Справа «Корельський та інші проти України» (Заява № 40269/02) від 3 квітня 2008 року. [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_446#Text. (дата звернення: 29.04.2023).

11. Справа «Луценко та Вербицький проти України» (Заяви № 12482/14 та № 39800/14) від 21 квітня 2021 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g17#top (дата звернення: 29.04.2023).

12. Справа «Чернега та інші проти України» (Заява № 74768/10) від 18 червня 2019 року [Електронний ресурс] URL: <https://khpg.org/1562133840>. (дата звернення: 29.04.2023).

13. Справа «Чумак проти України» (Заява № 44529/09) від 6 червня 2018 року. [Електронний ресурс] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e02#top. (дата звернення: 31.04.2023).

14. Справа «Шмушкович проти України» (Заява № 3276/10) від 14 лютого 2014 року. [Електронний ресурс] URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_990#top (дата звернення: 31.04.2023).

15. Справа «Шморгунов та інші проти України» (Заява № 15367/14 та 13 інших заяв - див. перелік у додатку) від 21 квітня 2021 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g02#top. (дата звернення: 31.04.2023).

16. Case «Rassemblement Jurassien Unite Jurassienne v Switzerland», October, 10, 1979. [Електронний ресурс] URL : https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_8191-78. (дата звернення: 31.04.2023).

17. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 у справі № 1-30/2001 за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання). [Електронний ресурс] URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text>. (дата звернення: 20.04.2023).

18. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Роздаткові матеріали. Київ : ВАПЕ, 2013. 56 с.

19. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння. URL : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=416>.

20. Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини: до характеристики концептуально-методологічних засад їх обґрунтування. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=31>. (дата звернення: 03.04.2023).

21. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві: Науково-методичний посібник для суддів. 3-тє вид, допов. Київ : ВАПЕ, 2020. 276 с.

22. Самбор М. Правова позиція в українській правовій доктрині. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2018. № 2(107). С. 80-84.

23. Самбор М.А. Інтерес в праві: загальнотеоретичні аспекти розуміння та реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2010. 20 с.

References:

1. Rishennia u spravi «Veniamin Tymoshenko ta inshi proty Ukrainyv» (Zaiava № 48408/12) vid 2 sichnia 2015 roku. (2015) [Electronic resource] N. p. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a44#top. [in Ukrainian].

2. Rishennia u spravi «Vierentsov proty Ukrainy» (Zaiava № 20372/11) vid 11 lypnia 2013 roku. (2013) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text. [in Ukrainian].
3. Rishennia u spravi «Karpiuk ta inshi proty Ukrainy» (Zaiavy №№ 30582/04 i 32152/04) vid 6 sichnia 2016 roku. (2016) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b10#Text. [in Ukrainian].
4. Svnvtsvn. P. M. (2021) Interpretatsiina diialnist Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy v konteksti rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. *Doctor`s thesis*. Odesa. [in Ukrainian].
5. Blazhivska, N. Ye. (2020) Teoretvko-metodolohichni ta prykladni zasady zastosuvannya praktyky YESPL pry zakhysti mainovykh prav. *Doctor`s thesis*. Ternopil. [in Ukrainian].
6. Konstytutsiia Ukrainy pryiniata na piatyi sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 chervniva 1996 roku. (1996) [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>. [in Ukrainian].
7. Pro vykonannya rishen ta zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Zakon Ukrainy vid 23 lyutoho 2006 roku. (2006) [Electronic resource] N. p. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>. [in Ukrainian].
8. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. (N. d.) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top. [in Ukrainian].
9. Tatsii, V. Ya. (2010) Problemy zakonodavchoho zabezpechennia hromadianskykh ta politychnykh prav v Ukraini v svitli yevropeyskykh standartiv prav liudyny (do 60-richchia Yevropeiskoi konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod). *Derzhava i pravo u svitli suchasnoi yurydychnoi nauky: Zbirnyk naukovykh prats na poshanu akademika Yurii Serhiiovucha Shemshuchenka. Do 75-richchia vid dnia narodzhennia - The state and law in the world of modern legal science: Collection of scientific works in honor of academician Yury Serhiyevich Shemshuchenko. To the 75th anniversary of the birth, 164-171*. Kyiv, «Yurydychna dumka». [in Ukrainian].
10. Sprava «Koretskyi ta inshi proty Ukrainy» (Zaiava № 40269/02) vid 3 kvitnia 2008 roku. (2008) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_446#Text. [in Ukrainian].
11. Sprava «Lutsenko ta Verbytskvi proty Ukrainy» (Zaiavy № 12482/14 ta № 39800/14) vid 21 kvitnia 2021 roku. (2021) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g17#top. [in Ukrainian].
12. Sprava «Cherneha ta inshi proty Ukrainy» (Zaiava № 74768/10) vid 18 chervnia 2019 roku. (2019) [Electronic resource] N. p. URL : <https://khpq.org/1562133840>. [in Ukrainian].
13. Sprava «Chumak proty Ukrainy» (Zaiava № 44529/09) vid 6 chervnia 2018 roku. (2018) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e_02#top. [in Ukrainian].
14. Sprava «Shmushkovych proty Ukrainy» (Zaiava № 3276/10) vid 14 liutoho 2014 roku. (2014) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/_990#top. [in Ukrainian].
15. Sprava «Shmorhunov ta inshi proty Ukrainy» (Zaiava № 15367/14 ta 13 inslykh zaiav) vid 21 kvitnia 2021 roku. (2021) [Electronic resource] N. p. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_g02#top. [in Ukrainian].
16. Case «Rassemblement Jurassien Unite Jurassienne v Switzerland», October, 10, 1979. (1979) [Electronic resource] N. p. URL : https://www.stradalex.com/en/sl_src_publ_jur_int/document/echr_8191-78. [in English].

17. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 19 kvitnia 2001 roku № 4-рп/2001 u spravi № 1-30/2001 za konstytutsiinym podanniam Ministerstva vnutrishnikhsprav Ukrainy shhodo ofitsiinoho tlumachennia polozhennia chastyny pershoi statii 39 Konstytutsii Ukrainy pro zavchasne spovishchennia orhaniv vykonavchoi vlady chy orhaniv mistsevoho samovryaduvannya pro provedennia zboriv, mitynhiv, pokhodiv i demonstratsii (sprava shhodo zavchasnoho spovishchennia pro myrni zibrannia). (2001) [Electronic resource] N. p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text> [in Ukrainian].

18. Fulei, T. I. (2013) Zastosuvannia praktykv Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administratyvnomu sudochynstvi: Rozdatkovi materialy. Kyiv, VAITE. [in Ukrainian].

19. Shevchuk, S. (N. d.) Yevropeiska konventsia pro zakhyst prav liudyny ta osnovnykh svobod: praktyka zastosuvannia ta pryntsyipy tlumachennia u konteksti sucha snoho ukrainskoho pravorozuminnia [Electronic resource]. N. p. URL : <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=416>. [in Ukrainian].

20. Rabinovych, P. (N. d.) Rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: do khara kterystyky kontseptualno-metodolohichnykh zasad yikh obgruntuvannia. [Electronic resource] N. p. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?Aidx=31>. [in Ukrainian].

21. Fulei, T. I. (2020) Zastosuvannia praktykv Yevropeiskoho sudu z prav liudyny v administratyvnomu sudochynstvi: Naukovo-metodychni posibnyk dlia suddiv. Kyiv, VAITE. [in Ukrainian].

22. Sambor, M. (2018) Pravova rozvtsiia v ukrainskii pravovii doktryni. *Visnik Kyiv skoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Yurydychni nauky - Bulletin of Tams Shevchenko Kyiv National University. Legal sciences, 2, 80-84.* [in Ukrainian].

23. Sambor, M. A. (2010) Interes v pravi: zahalnoteoretychni aspekty roz uminnia ta realizatsii. *Candidate's thesis.* Kyiv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 01.05.2023

Sambor M., Ph. D. in Law, Head of the Monitoring Department of the Pryluky District Police Office The Main Department of the National Police in the Chernihiv Region (Chernihiv - Pryluky, Ukraine)

THE RIGHT TO FREEDOM OF PEACEFUL ASSEMBLY IN THE DECISIONS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS: LEGAL POSITIONS FOR IMPLEMENTATION IN LAW ENFORCEMENT PRACTICE IN UKRAINE

The modern temporal understanding of the right to freedom of peaceful assembly, the peculiarities of its use and implementation by participants of social relations regulated by the norms of positive law, is impossible without taking into account the achievements of legal science and the embodiment of the natural legal foundations of human rights and freedoms in legal reality. The European Court of Human Rights acts as a unique subject not only for the resolution of disputes arising between an individual and the state, but also as a creator of new approaches to the application of legal norms, understanding the content and assignment of human rights and freedoms in society. The understanding of the right to freedom of peaceful assembly demonstrated by the European Court of Human Rights, the peculiarities of the systematic application of the norms of national legislation carried out by the court, the formation and justification of exceptional grounds for the restriction of this right, is an important

source for the implementation of the world experience of legal regulation of the right to freedom of peaceful assembly, as well as international judicial precedent to the national legal system. The combination of international experience and national traditions is a unique source of creating modern effective conditions for the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly. Taking into account the conclusions of the European Court of Human Rights and their substantiation during the implementation of the decisions of the European Court of Human Rights in cases on applications regarding Ukraine is an important element not only of their casual implementation, but also of the formation of measures of a general nature aimed at eliminating systemic problems related to with the use and exercise of the right to freedom of peaceful assembly, including those caused by the understanding of the grounds for applying restrictions on the use of the right to freedom of peaceful assembly by individual subjects.

Based on the results of the research, generalized conclusions are formed, which can become a qualitative doctrinal basis for the application of legal norms during use, the exercise of the right to freedom of peaceful assembly by its holders, as well as the creation of conditions for the freedom of use of this right by subjects of public administration.

Keywords: right to freedom of peaceful assembly, European Court of Human Rights, decision, doctrine, implementation, legal position.